

Tien opvallende exoten

Tekst Caroline Elfferich, Gijs van Hengstum

Muntjak (*Muntiacus reevesi*)

Herkomst: China

Introductie: Sinds een aantal jaren geldt een bezitsverbod voor dit schattige minihert. Daarvoor mocht de muntjak worden gehou-

Fotolia.com

den in hertenparken, dierentuinen en door particulieren. Ontsnapt of uitgezet.

Verspreiding: Dichte bossen met struikgewas. Dankzij een foto staat het sinds 2010 vast dat de muntjak in Brabant voorkomt. Ook zijn er waarnemingen gedaan in Utrecht en Oost-Nederland.

Gevolgen: In Nederland is de muntjak nog een schuwe zeldzaamheid, maar in Engeland inmiddels de meest voorkomende hertachtige. Hij verdringt reeën naar meer open terrein, waardoor ze schade toebrengen aan de landbouw.

In grote dichtheden kunnen muntjaks de vegetatie schaden.

Maatregelen: De Flora- en faunawet maakt het mogelijk dat muntjaks worden bestreden. Provincies kunnen hiertoe personen aanwijzen die de bestrijding uitvoeren.

Veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje (*Harmonia axyridis*)

Herkomst: Azië

Introductie: Zo'n twintig jaar geleden geïntroduceerd als biologische bestrijder van bladluizen.

Verspreiding: Tegenwoordig algemeen in heel Nederland. Vanaf het voorjaar tot de late herfst te vinden op bomen, struiken en kruiden met bladluizen. Ze kunnen goed vliegen en zich zodoende snel verspreiden. Ze overwinteren in onverwarmde ruimtes van gebouwen.

Gevolgen: Deze soort is een voedselconcurrent van de inheemse lieveheersbeestjes, die

doorgaans kleiner zijn en minder agressief.

Maatregelen: Het gebruik van dit insect als biologische bestrijder in de tuinbouw is in Europa verboden.

Theodoor Heijerman

Zonnebaars (*Lepomis gibbosus*)

Herkomst: Noord-Amerika

Introductie: Vijverliefhebbers en aquariumhouders die overtollige jonge vissen uitzetten in de vrije natuur.

Verspreiding: Heel Nederland, met een zwaartepunt in Brabant en Limburg. Leeft in poelen, vennen en plassen. Kan zich verspreiden via bekken.

Gevolgen: Zonnebaarsen voelen zich uitstekend thuis in poelen en vennen, en kunnen deze met duizenden nakomelingen koloniseren. De opportunistische roofdieren voeden zich met alles wat in hun bek past. Door planktonvraat ontwrichten ze ecosystemen. Ook kunnen ze een slachting aanrichten onder larven van amfibieën, waardoor ze een bedreiging vormen voor bijvoorbeeld de zeldzame knoflookpad.

Maatregelen: Recent hebben diverse organisaties, zoals tuincentrum Intratuin en de grootste distributeur van aquarium- en vijverproducten Aquadistri, besloten om geen zonnebaarsen meer te verkopen. Onderzoek naar bestrijdingsmaatregelen in het veld loopt.

Grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*)

Herkomst: Noord-Amerika

Introductie: Geïmporteerd als vijverplant. In 1994 vestigden zich de eerste 'ontsnapte' exemplaren in het buitenwater.

Verspreiding: Grote waternavel voelt zich thuis in voedselrijke sloten, kanalen en beken.

Gevolgen: De dichte drijvende matten die deze plant aan het wateroppervlak vormt, laten weinig ruimte over voor andere waterplanten en verhinderen de doorstroming van het water.

Maatregelen: De plant is uit de handel genomen. Het is zelfs verboden om grote waternavel in bezit te hebben of te vervoeren. Actieve bestrijding vindt plaats door het waterschap: handmatig verwijderen en afvoeren van de planten. Stukmaaien is uit den boze, omdat elk stukje weer uitgroeit tot een nieuwe plant. Gevoelig voor de combinatie van vorst en lage waterstanden, en kan dan spontaan verdwijnen.

Driehoeksmossel (*Dreissena polymorpha*)

Herkomst: Zwarte Zee

Introductie: Wat betreft invasieve soorten is de driehoeksmossel een oudgediende. Hij komt al sinds 1826 in Nederland voor, en heeft ons land bereikt door mee te varen op scheepswanden.

Verspreiding: Meren, rivieren en plassen met zuurstofrijk water.

Gevolgen: Volgens schattingen gaat het hele IJsselmeer tweemaal per maand door de kieuwen van driehoeksmossels heen. Als filterdieren maken ze heel wat water helder. Dat heeft een positieve invloed op het waterleven, en het humeur van vele biologen, vissers en zwimmers.

Minpuntje is dat driehoeksmossels de uitlaatpijpen van elektriciteitscentrales en koelwatersystemen kunnen dichtgroeien.

Maatregelen: Op het schoonmaken van wat uitlaatpijpen na is de driehoeksmossel een populaire soort. Hij wordt zelfs ingezet als beheermiddel om meren en plassen te zuiveren.

Jelger Herder

Jelger Herder

Rode Amerikaanse rivierkreeft (*Procambarus clarkii*)

Herkomst: Noord-Amerika

Introductie: Sinds 1985 introducties in de natuur, via aquariumhandel en horeca.

Verspreiding: Voornaamste bolwerken in Zuid-Holland, Vechtplassen, Arnhem en Breda. Leeft in kunstmatige stilstaande wateren,

zoals vijvers, sloten en veenplassen. Door zijn zwervtochten over land, wordt de rode Amerikaanse rivierkreeft vaker gezien dan de andere vijf soorten exotische rivierkreeften die zich in ons land hebben gevestigd.

Gevolgen: De rode Amerikaanse rivierkreeft is een alleseter die grote hoeveelheden waterplanten verzwelgt. Bij grote aantallen kan dit aanzienlijke schade aan het ecosysteem opleveren. Daarnaast zijn ze graaflustig, wat schade aan oevers kan opleveren. Met de introductie van deze en andere exotische rivierkreeften kwam ook de kreeftenpest in ons land. Hierdoor is de inheemse rivierkreeft (*Astacus astacus*) bijna uitgestorven in Nederland.

Maatregelen: Het is verboden om rode Amerikaanse rivierkreeften uit te zetten. De kreeften worden niet actief bestreden, maar je mag ze vangen voor een lekkere maaltijd.

Japanse duizendknoop (*Fallopia japonica*)

Herkomst: Japan

Introductie: Is ingevoerd als sierplant voor tuinen. Kan ook kruisingen vormen met verwante duizendknoopen. Komt via gedumpt tuinafval in de natuur terecht.

Verspreiding: Vrijwel geheel Nederland, met een voorkeur voor zandgronden. Te vinden langs wegkanten, landgoederen, spoorbermen, bosranden en verstoorde milieus. Neemt snel in aantal toe.

Gevolgen: Met zijn woekergedrag en zijn dichte, gesloten bladerdek, kan de Japanse duizendknoop complete vegetaties verdringen en omtoveren tot een monocultuur. Verdringt inheemse planten.

Maatregelen: Is zeer lastig te bestrijden,

Ruud Beringen

omdat de wortelstokken tot drie meter de grond ingroeien, en elk verdwaald wortelstokje weer kan uitgroeien tot een plant. De bestrijding (en het voorkomen van aanplanten) vindt nog op lokaal niveau plaats. Een landelijke veldproef naar (kosten)effectieve bestrijdingsmethoden gaat waarschijnlijk in 2013 van start.

Harvey van Diek

Huiskraai (*Corvus splendens*)

Herkomst: Zuidelijk Azië, vooral India

Introductie: In 1994 arriveerde een paartje huiskraaien met de boot in Hoek van Holland. In hetzelfde jaar ging in Renesse een enkel individu aan land. De vogels zijn waarschijnlijk als verstekeling meegelift.

Verspreiding: Vanaf 1997 hebben huiskraaien in Hoek van Holland succesvol gebroed, het eerste broedgeval in Europa. Dit heeft een lokale populatie van 25-30 huiskraaien opgeleverd.

Gevolgen: In Nederland heeft de huiskraai tot nu toe geen schade of overlast veroorzaakt. In landen waar de soort in grotere aantallen aanwezig is, worden er veel schadegevallen gemeld. Ook worden er negatieve effecten gemeld op inheemse vogelsoorten, waaronder soorten die in kolonies leven zoals wevers, sterns en reigers (predatie en nestroof). De soort wordt daar als invasieve exoot beschouwd en om die reden bestreden.

Maatregelen: De Provincie Zuid-Holland heeft toestemming gegeven om de huiskraaien weg te vangen nu de populatie nog klein is. De uitvoering hiervan ligt stil vanwege juridische procedures.

Japanse oester (*Crassostrea gigas*)

Herkomst: Japan

Introductie: Net als veel smakelijke soorten is de Japanse oester ingevoerd voor de kweek en vervolgens ontsnapt. Aanwezig als exoot in ons land sinds 1976.

Verspreiding: Waddenzee, Oosterschelde en Grevelingen.

Gevolgen: De meningen over deze exoot zijn verdeeld. Sommige badgasten snijden zich aan de vlijmscherpe schelpen. Sommige inheemse schelpdieren voelen de concurrentiedruk toenemen. Maar de Japanse oester kan zich ook vestigen op een zachte ondergrond, en is daarmee een ecosysteembouwer. In de Wadden verschijnen vele oesterbanken waartussen andere dieren een veilig heenkomen zoeken: een koudwater-'koraalrif'.

Maatregelen: De maatregelen tegen de oester lijken vooral van culinaire aard te zijn. Ze verschijnen in de netten van vissers, op de menukaarten van restaurants en steeds meer vogels leren om de schelp te kraken.

Kesslers grondel (*Neogobius kessleri*)

Herkomst: Zwarte Zee

Introductie: Eén van de vele brakwatervissen uit het Zwarte zeegebied, die via het Main-Donaukanaal naar Nederland zijn gezwommen.

Verspreiding: Net als de Rijn komt de Kesslers grondel bij Lobith ons land binnen. Via deze rivier, de IJssel, en steeds kleinere zijstromen verspreidt de soort zich steeds verder over ons land. Profiteert van oevers van steen of basalt.

Gevolgen: De Kesslers grondel is een voor Nederlandse begrippen forse bodemvis. Hij jaagt op vissen en concurrenteert waarschijnlijk de inheemse, zeldzame donderpad weg.

Maatregelen: Door het verwijderen van stenen en basalten oevers is het mogelijk om de opmars van de Kesslers grondel te stoppen. Ook overwegen biologen om 'bijzondere' beken te isoleren of geïsoleerd te laten, in plaats van ze aan te sluiten op andere watersystemen.

Jelger Herder